

УДК 37.017.92

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.279119>

Оксана Ісаєва, доктор педагогічних наук,
професор кафедри педагогіки та інноваційної освіти
Інституту права, психології та інноваційної освіти
Національного університету “Львівська політехніка”,
професор кафедри латинської та іноземних мов
Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького

Ганна Шайнер, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземних мов
Інституту гуманітарних і соціальних наук
Національного університету “Львівська політехніка”

ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ЛІКАРЯ ЯК “ЛЮДИНИ КУЛЬТУРИ”

Сучасний період характеризує “людину культури” як рушійну силу, що визначає взаємовідносини, безпеку, благополуччя, виживання й розвиток особистості і суспільства загалом.

“Людина культури” розглядається як особистість діалогічна, оскільки у нинішніх умовах взаємини особистості з навколишніми і світом можуть бути успішними, якщо ґрунтуються на основі діалогу. Також діалогічна функція проявляється у здатності до комунікації, відкритості для творчої взаємодії та спільної кооперації. Власне ідея розвиватися, знаходити та оновлювати знання і практичні навички, системно мислити й породжувати нові ідеї, проявляти ініціативу та керувати емоціями, оцінювати ризики клінічної ситуації чи обґрунтовувати тактику лікування або власну позицію лише вступаючи у стосунки з колегами. Крім того, існує взаємозв’язок процесів розвитку емпатії і самореалізації особистості, що підводить до самовдосконалення на основі звернення до культури взаємовідносин, поваги до особистості та її прав; розвитку прагнення до самопізнання, самовдосконалення; формування позитивної “Я-концепції”; досвіду міжособистісної взаємодії; здатності до соціальної творчості, цивільної відповідальності.

Ключові слова: студенти-медики; лікарі; “людина культури”; професійна підготовка; ЗВМО; культура; особистість.

Літ. 8.

Oksana Isayeva, Doctor of Sciences (Pedagogy),
Professor of the Pedagogy and Innovative Education Department
Institute of Law, Psychology and Innovative Education
Lviv Polytechnic National University,
Professor of the Latin and Foreign Languages Department
Lviv Danylo Halytskyi National Medical University
Hanna Shayner, Ph.D. (Pedagogy),
Associate Professor of the Foreign Languages Department,
Institute of Humanities and Social Sciences,
Lviv Polytechnic National University

DEVELOPING THE PERSONALITY OF THE FUTURE DOCTOR AS A “PERSON OF CULTURE”

Modern period characterizes a “person of culture” as a driving force that determines mutual relationships, safety, well-being, survival and development of individual and society.

The purpose of the article is to consider the essence of a “person of culture” in the process of students’ professional training at higher medical educational institutions.

“Person of culture” is considered as a dialogical personality, since in the current conditions, the relationship of the individual with others and the world can be successful if it is based on the dialogue.

The idea itself is to develop, find and update knowledge and practical skills, think systematically and generate new ideas, take the initiative and manage emotions, assess the risks of a clinical situation or justify treatment tactics or one’s own position only by entering into relationships with colleagues.

In addition, there is a relationship between processes of individual’s empathy and self-realization development, which leads to self-improvement based on addressing the culture of mutual relations, respect for the individual and his rights; development of the desire for self-knowledge, self-improvement; formation of a positive “self-concept”; experience of interpersonal interaction; ability to social creativity, civil responsibility.

Therefore, teacher's function is to organize a systematic approach to training, which is based on stimulating students' motivation for cultural and moral self-improvement and self-education within the limits of medical ethics and deontology of medical activity in the process of formation and development of medical student's cultural and creative qualities.

Keywords: *medical students; doctors; “person of culture”; professional training; higher medical education; culture; personality.*

Постановка проблеми. Сучасний період розвитку суспільства характеризується зміною соціально-економічної системи, яка передбачає розвиток процесу демократизації. Власне такі зміни передбачають необхідність розвитку особистості з новими якостями, тобто “людини культури” (homo culture), що передбачає дотримання загальнолюдських норм та моральних цінностей.

Історико-педагогічний аналіз наукових джерел засвідчує, що термін “людина культури” з’явився в літературі в останньому десятилітті ХХ ст. і був ужитий В. Біблером. Як стверджує науковець, власне в цей період у суспільній свідомості почав складатися новий образ особистості, основою розвитку якої стає культура. Це відбувається тому, що на сучасному відрізку історії склалися умови, коли не розвиток наук, а саме культура пронизує усі вирішальні життєві події суспільства [1].

Тісна взаємодія різних культур та етносів передбачає пошук шляхів розв’язання соціальних проблем та формування загальнокультурних принципів співіснування поваги і толерантності в мультикультурному середовищі. Тому видається логічним, що сучасний період характеризує культуру як рушійну силу, котра визначає взаємовідносини, безпеку, благополуччя, виживання й розвиток особистості і суспільства загалом.

Актуальність розвідки полягає у тому, щоб сформулювати особливості культури як особистісного феномену, що є своєрідним якісним показником розвиненості особистості лікаря як “людини культури”.

Мета статті – розглянути сутність “людини культури” в процесі професійної підготовки студентів вищих медичних закладів освіти.

Відповідно до мети дослідження визначено такі **завдання**:

– визначити роль культури для формування студентів-медиків як особистостей;

– схарактеризувати можливості формування “людини культури” при підготовці фахівців медичних спеціальностей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Професійна культура фахівця як науково-педагогічна проблема вивчалася у різних галузях науковцями Г. Балл, В. Зінченко, С. Клімов, В. Рибалка; діалог як метод розвитку особистості досліджували О. Бондаревська, М. Каган, З. Карпенко, О. Климишин, Г. Ковальов, Д. Леонтьєв, Т. Флоренська, М. Яницький; психологічна концепція діалогу охарактеризована Л. Божович, Н. Васильєвою, С. Кургановим,

В. Литовським, О. Радіоною; діалог як гуманітарну спрямованість означено К. Абульхановою-Славською, О. Асмоловим, Г. Баллом, І. Бехом, А. Вербицьким, М. Камінською, Г. Кучинським, В. Татенком, Т. Титаренком.

Виклад основного матеріалу. ХХІ ст. характеризується у світовому співтоваристві як формування особистості нової орієнтації щодо ідеї взаєморозуміння та спілкування як можливості самозбереження і гармонізації праці і життя у соціумі. Тому “людина культури” розглядається як особистість діалогічна, оскільки в нинішніх умовах взаємини особистості з навколишніми і світом можуть бути успішними, якщо ґрунтуються на основі діалогу. Отже, аналіз сутнісного сенсу поняття “людина культури” та сучасного стану розв’язання проблеми формування якостей особистості “людини культури” у студентів засвідчив, що “людина культури” це – особистість, яка [2, 51]:

– має ціннісне уявлення про культуру як досвід попередніх поколінь;

– усвідомлює зв’язок культури та власного розвитку;

– розуміє необхідність оволодіння культурою;

– має ціннісні орієнтації на індивідуально-особистісний розвиток і самореалізацію у соціумі;

– збагачує у собі якості духовності, моральності, самостійності, здатності до діалогу і творчості.

Загальновідомо, що сутність особистості проявляється у спілкуванні, яке базується на диференціації понять Я і ТИ, тобто відбувається діалогічна взаємодія між Я і ТИ. Тому дослідник Т. Яценко [6] доводить, що діалогічна взаємодія психокорекційного спрямування має такі складові:

– сприяння самоусвідомленню суб’єкта в процесі психокорекційної роботи;

– визначення логічного зв’язку між окремими образами;

– формулювання й уточнення гіпотез щодо особистісних проблем;

– інтерпретація символіки в архетипному змісті.

Також у психологічному словнику “діалогове спілкування” тлумачиться як форма спілкування, що ґрунтується на внутрішньому сприйнятті один одного як цінності та передбачає орієнтацію на індивідуальну неповторність кожного із суб’єктів [8]. Здатність особистості до діалогу характеризується умінням будувати свої відносини зі світом на основі рівноправності, форм спілкування, що ґрунтуються на внутрішньому прийнятті “іншого” як цінності, орієнтації на індивідуальну неповторність. Також діалогічна функція проявляється у здатності до

комунікації, відкритості для творчої взаємодії та спільної кооперації (із собою, колегами, предметами і явищами навколишнього та природного світу тощо), тобто глобальність мислення в умовах мультикультурності, як доводить науковець Т. Хоменко [4], в турботі про “людину культури” в кожній культурі з метою навчитися жити разом, поважаючи в “іншому” “іншого”, що актуалізує потребу переходу від мультикультурної комунікації до міжкультурної, тобто від співіснування до взаємодії. Отже, висновуємо, що здатність особистості до діалогу виступає основою творчого самовираження і перетворення дійсності.

Загальновідомо, що ідея діалогізму ретельно вивчалася в працях М. Бахтіна, де діалог описується як один із найважливіших методологічних принципів гуманітарного пізнання. Власне діалогічність змісту освіти також пов’язана з гуманістичними пріоритетами у вищій освіті, тобто діалогічна взаємодія є невід’ємною складовою психологічного пізнання, базується на логічній вірогідності поведінкового характеру. Здатність до діалогу викладача і студента на основі його рефлексивності, творчої індивідуальності, духовного досвіду, цінностей і культури відображає ефективність діяльності викладача у підготовці фахівця медичного профілю. Науковець Т. Яценко також засвідчує наявність взаємних переходів від мови прогнозів (на основі висловлювань суб’єкта чи його продуктів діяльності) до їх підтвердження наступною його активністю в діалогічній взаємодії, які виявилися істинними [7, 31].

Тож, як вдало зазначає науковець В. Біблер [1], діалог виступає умовою і методом розвитку особистості, гармонізації міжособистісних та соціальних відносин, тобто становить основу творчого самовираження і перетворення дійсності. Тому дослідник узагальнює, що, досягаючи культурну спадщину, створену попередніми поколіннями (наука, мистецтво, норми і правила соціального життя, взаємини тощо), особистість все це поглинає і трансформує на своє життя, а потім на основі засвоєного створює власні творіння, подаючи новий взірць розумового або духовно-матеріального характеру (предмет мистецтва, науковий висновок, новий закон тощо). Як результат цього, особистість є не лише носієм сучасної їй культури, але і творчо проявляється в ній.

Також уважасмо за доцільне підтримати твердження М. Русанівського, що “Мовна культура – це надійна опора у вираженні незалежності думки, розвиненості людських почуттів, у вихованні діяльного, справжнього патріотизму. Культура мови передбачає вироблення етичних норм міжнаціонального спілкування, які характеризують загальну культуру нашого сучасника” [3], а згодом вдало трансформують і на професійну культуру. Таким чином, В. Біблер [1] визначає “людину культури”,

яка розвивається на основі досягнення культури, при якій особистість здатна до діалогу і творчості.

Як відомо, зростаючий динамізм розвитку суспільства вимагає від лікаря як особистості високоякісної, прогнозованої та гуманістичної допомоги, обґрунтованості власних дій і вчинків навіть у сучасних умовах, тобто вимагає високого професіоналізму на основі гуманізму і професійної культури. Тому вимоги суспільства необхідно враховувати при підготовці майбутнього медичного спеціаліста: *особистісна і професійна культура або культурна компетенція, фахова компетенція, комунікативна компетенція, цифрова компетенція*. Власне ідея розвиватися, знаходити й оновлювати знання і практичні навички, системно мислити і породжувати нові ідеї, проявляти ініціативу та керувати емоціями, оцінювати ризики клінічної ситуації чи обґрунтовувати тактику лікування або власну позицію лише вступаючи у стосунки з колегами. Таким чином, відбувається постійне самовдосконалення та самореалізація медика як особистості і фахівця в різноманітних видах професійної діяльності, спрямованої на засвоєння, передачу і створення професійних цінностей за допомогою фахової культури.

Уважаємо, що сутність поняття “людина культури” розглядає особистість, яка розвивається, всесторонньо на основі засвоєння загальнокультурного досвіду та національних надбань попередніх поколінь, дотримується гуманістичних і медико-деонтологічних принципів, володіє комплексом якостей, необхідних в сучасних соціокультурних умовах: духовність, моральність, самостійність, здатність до діалогу, креативність, рефлексія, неперервність освіти, і розвиває їх.

Важливим є і визначення структури поняття “людина культури”, що також обговорюється у численних дослідженнях як актуальне і включає:

- цілісне уявлення про культуру;
- розуміння необхідності оволодіння культурою;
- усвідомлення зв’язку культури та власного інтелекту чи розвитку;
- ставлення до культури як до цінності;
- потреба у практичному засвоєнні культури;
- ціннісні орієнтації на соціальний та індивідуально-особистісний розвиток;
- якості особистості як “людини культури”: етичність, духовність, моральність, самостійність, здатність до творчості, до комунікації, до діалогу.

Саме тому необхідно створити умови, в яких відбуваються процеси розвитку та саморозвитку, виховання і самовиховання, освіти й самоосвіти майбутнього лікаря на основі організаційного і методологічного аспектів. Таким чином, формуємо образ “людини культури” щодо студентів-медиків як майбутніх надавачів медичних послуг.

Висновки. Формування особистості майбутнього лікаря як “людини культури” повинно відбуватися

у межах культуротвірного аспекту і здійснюватися у такий спосіб, щоб спрямовувати, наставляти й спонукати внутрішні духовні і моральні сили студента-медика, а також послідовно, з урахуванням його вікових і психічних особливостей, зменшувати вплив медико-педагогічних чинників, які не можна віднести до категорії стимулів (покарання, погроза, адміністративний тиск). Адже існує хибне твердження, що поняття “людина культури” ґрунтується на неправильному уявленні, ніби особистість може існувати поза культурою [5].

Тому у процесі формування й розвитку культурних і творчих якостей студента-медика функція викладача полягає в організації системного підходу у підготовці, що ґрунтується на стимулюванні мотивації студентів до культурно-морального самовдосконалення й самовиховання у межах медичної етики й деонтології лікарської діяльності.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у впливі глобалізаційних процесів на образ сучасної “людини культури”.

ЛІТЕРАТУРА

1. Библер В.С. От наукознания к логике культуры. *Два философских введения в XXI век*. Москва: Политиздат., 1990. 413 с.
2. Дворцева Г.В. Сутнісна характеристика поняття людини культури. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2010. № 6 (41). С. 47–53.
3. Русанівський В.М. Культура української мови: довідник. Київ: Либідь, 1990. 298 с.
4. Хоменко Т. Людина культури у мультикультурному світі сучасності: комунікативний аспект. *Вісник львівського університету*. Вип. 34. (2011). С. 209–216. URL: file:///D:/pictures/4573-9393-1-PB.pdf
5. Чикарькова М. Поняття “Людина Культури” як фантомна дефініція. *Релігія та Соціум*. 2016. № 3–4 (23–24). С. 109–112. URL: http://en.chnu.edu.ua/wpcontent/uploads/2017/06/2016_3-422-23_14_M.Chikarkova.pdf
6. Яценко Т.С. Основи глибинної психокорекції: феноменологія, теорія і практика: навчальний посіб. Київ: Вища школа, 2006. 382 с.

7. Яценко Т.С. Діагностико-корекційні особливості глибинно-психологічної практики. *Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія № 12. Психологічні науки*: зб. наук. праць. Київ: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2010. № 29 (53). С. 30–35.

8. Психологічний словник / за ред. В.І. Войтка. Київ: Вища школа, 1982. 215 с.

REFERENCES

1. Bibler, V.S. (1990). Ot naukoznacheniya k logike kul'tury [From science to the logic of culture]. *Two philosophical introductions to the 21st century*. 413 p.
2. Dvortseva, H.V. (2010). Sutnisna kharakterystyka ponyattya lyudyny kul'tury [Essential characteristics of the concept of human culture]. *Personal spirituality: methodology, theory and practice*. No. 6 (41), pp. 47–53. [in Ukrainian].
3. Rusanivsky, V.M. (1990). Kultura ukraïnskoyi movy [Culture of the Ukrainian language: Directory]. Kyiv, 298 p. [in Ukrainian].
4. Khomenko, T. (2011). Lyudyna kul'tury u multykul'turnomu sviti suchasnosti: komunikatyvnyy aspekt [A person of culture in the multicultural world of today: communicative aspect]. *Bulletin of Lviv University*. Vol. 34. pp. 209–216. Available at: file:///D:/pictures/4573-9393-1-PB.pdf [in Ukrainian].
5. Chikarkova, M. (2016). Ponyattya “Lyudyna Kul'tury” yak fantomna defynitsiya [The concept of “Man of Culture” as a phantom definition]. *Religion and Society*. No. 3–4 (23–24). pp. 109–112. Available at: http://en.chnu.edu.ua/wpcontent/uploads/2017/06/2016_3-422-23_14_M.Chikarkova.pdf [in Ukrainian].
6. Yatsenko, T.S. (2006). Osnovy hlybyynnoyi psykholohichnoyi praktyky: fenomenolohiya, teoriya i praktyka [Fundamentals of deep psychocorrection: phenomenology, theory and practice]. *Study guide*. Kyiv, 382 p. [in Ukrainian].
7. Yatsenko, T.S. (2010). Diahnostyko-korektsiyni osoblyvosti hlybyynno-psykholohichnoyi praktyky [Diagnostic and corrective features of deep psychological practice]. *Scientific journal of the NPU named after M.P. Dragomanov. Series No. 12. Psychological sciences: Collection. scientific works*. Kyiv, No. 29 (53). pp. 30–35. [in Ukrainian].
8. Psykholohichnyy slovnyk (1982). [Psychological dictionary]. (Ed.). V.I. Voitko. Kyiv. 215 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 04.04.2023

“Якщо я будь-що і вірю, так тільки в культуру. Культура, якщо вдуматися, ґрунтується зовсім не на цікавості, а на любові до досконалості; культура – це пізнання досконалості. Люди культури – справжні апостоли рівності”.

*Метью Арнольд
англійський поет і культуролог*

“Загальна культура – це те, що дозволяє людині відчувати всією душею солідарність з іншими в часі і просторі – як з людьми свого покоління, так і з минулими поколіннями і з поколіннями прийдешніми”.

*Ланжевен
французький фізик*

